

موسسه آموزش عالی تبرستان

(غیردولتی - غیرانتفاعی)

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M. A.)

رشته: حقوق گرایش: جزا و جرم شناسی

عنوان:

مطالعه تطبیقی مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری

ایران و فقه امامیه و اسناد بین المللی

نگارش:

منا کرمی راد

استاد راهنما:

دکتر فخرآ... ملایی کندلوسی

استاد مشاور:

دکتر محسن شریفی

شهریور ۱۴۰۰

اصالت و مالکیت پایاننامه (یا رساله)

اینجانب **منا کرمی راد** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته **حقوق** دانشکده **حقوق** پدیدآور پایاننامه (یا رساله) با عنوان **مطالعه تطبیقی مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری ایران و فقه امامیه و اسناد بین المللی با راهنمایی دکتر فخرآ... ملایی کندلوسی** گواهی و تعهد میکنم که برپایه قوانین و مقررات، از جمله « دستورالعمل نحوه بررسی تخلفات پژوهشی » و همچنین « مصادیق تخلفات پژوهشی » مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۲۵ اسفند ۱۳۹۳):

- این پایاننامه (یا رساله) دستاورد پژوهش اینجانب و محتوای آن از درستی و اصالت برخوردار است؛
- حقوق معنوی همه کسانی را که در بهدست آمدن نتایج اصلی پایاننامه / رساله ت ثأ یرگذار بوده‌اند، رعایت کرده‌ام و هنگام کاربرد دستاورد پژوهشهای دیگران در آن، اب دقت و بهدروستی به آنها استناد کرده‌ام؛
- این پایاننامه / رساله و محتوای آن را تاکنون اینجانب یا کس دیگری برای دریافت هیچگونه مدرک یا امتیازی در هیچجا ارائه نکرده‌ام؛
- همه حقوق مادی این پایاننامه (یا رساله) از آن دانشگاه ایران است و آثار برگرفته از آن با وابستگی سازمانی دانشگاه ایران منتشر خواهد شد؛
- در همه آثار برگرفته از این پایاننامه (یا رساله)، نام استاد (ان) راهنما و اگر استاد راهنمای نخست تشخیص دهد، نام استاد (ان) مشاور و نشانی را با نام سازمانی آنان را می‌آورم؛
- در همه گامهای انجام این پایاننامه (یا رساله)، هرگاه به اطلاعات شخصی افراد یا اطلاعات سازمان ها دسترسی داشته یا آنها را بهکار برده‌ام، رازداری و اخلاق پژوهش را رعایت کرده‌ام.

تاریخ امضا

حقوق: دانشگاه ایران، ۱۳۹۶

این گزارش و همه حقوق مادی و محصولات آن (مقاله ها، کتاب ها، پروانه های اختراع، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها، تجهیزات ساخته شده و مانند آنها) بر پایه « قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان » مصوب سال ۱۳۴۸ و اصلاحیه های بعدی آن و همچنین آیین نامه های اجرایی این قانون « از آن دانشگاه ایران است و هرگونه استفاده از همه یا پاره های از آن شامل نقل قول، کت تیر، انتشار، کاربرد نتایج، کت میل و مانند آنها به صورت چاپی، الکترونیکی یا وسایل دیگر، تنها با اجازه نوشتاری دانشگاه ایران شدنی است. نقل قول محدود در انتشارات علمی مانند کتاب و مقاله یا پایان نامه ها و رساله های دیگر با نوشتن اطلاعات کامل کتاب شناختی، نیازی به مجوز دانشگاه ایران ندارد.

به نام خدا

صورتجلسه دفاع از پایاننامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری			نشان و نام مؤسسه
	نام و نام خانوادگی دانش آموخته	تاریخ	
	رایانامه شخصی	شماره ملی	

مطالعه تطبیقی مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری ایران و فقه امامیه و اسناد بین المللی			عنوان
جرائم شناسی	گرایش	حقوق	رشته تحصیلی

هیئت داوران پس شنیدن گزارش و دفاع دانشجو، پایاننامه / رساله یو را داوری و آن را ○ «عالی □» / «بسیار خوب □» / «خوب □» / «پذیرفته نشده □» ارزشیابی کرد.				
امضاء	شماره ملی	مرتب علمی	نام و نام خانوادگی	سمت
	رایانامه سازمانی		وابستگی سازمانی (پژوهشگاه / دانشگاه / ...)	
				استاد راهنما
				استاد راهنما دوم
				استاد مشاور
				استاد مشاور
				استاد داور
				استاد داور
				استاد داور

امضاء	سمت	نام و نام خانوادگی	تائیدیه ناظر موسسه
-------	-----	--------------------	--------------------------

تقدیم به:

این پایان نامه را ضمن تشکر و سپاس بیکران و در کمال افتخار و امتنان تقدیم می نمایم به:

— محضر ارزشمند پدر و مادر عزیزم به خاطر همه ی تلاشهای محبت آمیزی که در دوران مختلف

زندگی ام انجام داده اند و بامهربانی چگونه زیستن را به من آموخته اند.

— به استادان فرزانه و فرهیخته ای که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند .

— به آنان که در راه کسب دانش راهنمایم بودند .

— به آنان که نفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه ی راهم بود.

— الهی به من کمک کن تا بتوانم ادای دین کنم و به خواسته ی آنان جامه ی عمل بپوشانم .

— پروردگارا حسن عاقبت ، سلامت و سعادت را برای آنان مقدر نما .

— خدایا توفیق خدمتی سرشار از شور و نشاط و همراه و همسو با علم و دانش و پژوهش جهت رشد و

شکوفایی ایران کهنسال عنایت بفرما.

تقدیر و تشکر

تشکر و سپاس بی پایان مخصوص خدایی است که بشر را آفریده و به او قدرت اندیشیدن داده و تواناییهای بالقوه را در وجودش به ودیعه گذاشته و او را امر به تلاش و کوشش نموده راهنمایی را برای هدایتش فرستاده است. پس از ارادت خالصانه به درگاه خداوند بی همتا لازم است از

استاد ارجمند آقای دکتر فخرا... مالایی کندلوسی

به خاطر سعه ی صدر و رهنمودهای دلسوزانه که در تهیه ی این تحقیق مرا مورد لطف خود قرار

دادند تشکر و قدردانی نمایم،

موفقیت همگان را از درگاه احدیت خواهانم.

چکیده:

برقراری عدالت کیفری یکی از مهمترین آرزوهای بشر در طول تاریخ بوده که تحقق آن در پرتو برگزاری دادرسی عادلانه مبتنی بر فراهم نمودن حق دادخواهی و دفاع ممکن خواهد شد. مصونیت زندگی خصوصی متهم از جمله مسایل بسیار مهمی است که باید به دقت مورد توجه مقامات قضایی و ضابطان دادگستری قرار گیرد چرا که کوچکترین مسامحه در جمع آوری ادله و کشف جرم موجبات تضییع مصونیت و آزادی های اساسی متهم را فراهم می سازد امروزه کشف علمی جرایم از طریق وسایل مدرن موجب شده است تا ماموران کشف جرایم با سرعت و در عین حال دقت بالا نسبت به ثبت و ضبط پدیده مجرمانه، حفظ آثار و دلایل آن اقدام و در نتیجه کیفیت فوق العاده تحقیقات مقدماتی را باعث شوند البته با این همه باید توجه داشت ضرورت رعایت مصونیت دفاعی متهم در مقطع کشف جرم ایجاب می نماید که از پیشرفتهای علمی و تکنولوژیک غیر اصولی و غیر انسانی استفاده نشود یا مرز استفاده از علوم و فنون جرم یابی، حفظ مصونیت و آزادی های متهم قرار گیرد. هدف اصلی از انجام این تحقیق؛ بررسی تطبیقی مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری ایران، فقه امامیه و اسناد بین المللی بود که نتایج این تحقیق نشان داد؛ ازدیاد جرایم و توسعه عناوین مجرمانه و مقررات مربوط به امور کیفری منجر به تجاوزهایی علیه حقوق و شخصیت متهم شده است، لذا برقراری تعادل بین لزوم تعقیب مجرم و رعایت مصونیت و حفظ کرامت انسانی متهم از واجبات دستگاه قضایی است. همچنین بر پایه مبانی و نصوص موجود در فرهنگ غنی اسلامی، تعدیل میان این دو امر در رویه قضایی امیرالمؤمنین(ع) به خوبی شکل گرفته است و تحقق همه جانبه عدالت یکی از مختصات عصر حکومت علوی به شمار می رود؛ لذا از شیوه های عملی ایشان در مصادیق و قضایای خارجی می توان اصول و قواعد حقیقی را انتزاع نمود که ضمن جلوگیری از تجاوز به امنیت اجتماعی به حفظ مصونیت متهمان بی انجامد.

کلیدواژه ها: مصونیت متهمان، حقوق کیفری ایران، فقه امامیه، اسناد بین المللی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	تقدیم به.....
و	تقدیر و تشکر.....

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱	۱-۱- بیان مسأله.....
۴	۲-۱- اهداف تحقیق.....
۴	۱-۲-۱- هدف اصلی.....
۵	۲-۲-۱- اهداف فرعی.....
۵	۳-۱- سؤالات تحقیق.....
۵	۱-۳-۱- سوال اصلی.....
۵	۲-۳-۱- سؤالات فرعی.....
۶	۴-۱- فرضیات تحقیق.....
۶	۱-۴-۱- فرضیه اصلی.....
۶	۲-۴-۱- فرضیات فرعی.....
۷	۵-۱- پیشینه پژوهش.....
۱۰	۶-۱- چارچوب کلی تحقیق.....

فصل دوم:

ماهیت و انواع مصونیت و جنبه های قانونی مصونیت

۱۲	مقدمه.....
۱۲	۱-۲- مفهوم شناسی مصونیت.....
۱۲	۲-۲- تاریخچه مصونیت.....

۱۳	۲-۳-اقسام مصونیت.....
۱۳	۲-۳-۱-مصونیت قضایی:.....
۱۳	۲-۳-۲-مصونیت سیاسی:.....
۱۴	۲-۳-۳-مصونیت پارلمانی:.....
۱۴	۲-۴-اقسام مصونیت پارلمانی.....
۱۴	۲-۴-۱-عدم مسئولیت:.....
۱۵	۲-۵-تعرض ناپذیری.....
۱۶	۲-۶-محدوددتهای مصونیت پارلمانی.....

فصل سوم:

جایگاه مصونیت متهمان در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه

۱۸	مقدمه.....
۱۸	۳-۱- مصونیت متهم در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران.....
۱۹	۳-۱-۱- مصونیت متهم در مرحله کشف جرم:.....
۲۱	۳-۱-۲- موقوفی تعقیب یا قرار مجرمیت:.....
۲۷	۳-۱-۳- مصونیت متهم در مرحله تعقیب جرم:.....
۲۸	۳-۱-۴- مصونیت متهم در مرحله دادرسی:.....
۳۰	۳-۱-۵- مصونیت متهم پس از مرحله دادرسی یا اجرای مجازات:.....
۳۱	۳-۲- مصونیت متهمان از دیدگاه فقه.....
۳۲	۳-۲-۱- خاستگاه مصونیت متهم در نظام اسلامی.....
۳۳	۳-۲-۲- مفهوم عدالت.....
۳۴	۳-۲-۳- نگاهی به اصول حاکم بر سیستم دادرسی امام علی (ع).....

فصل چهارم:

مصونیت متهمان از منظر اسناد بین المللی

مقدمه.....	۳۹
۱-۴- مصونیت متهمان از منظر اسناد بین المللی.....	۳۹
۲-۴- مصونیت متهم پیش از محاکمه در اسناد بین المللی.....	۴۶
۳-۴- مصونیت فرد بازداشت شده در مرحله کشف جرم.....	۴۷
۱-۳-۴- تفهیم اتهام.....	۴۷
۲-۳-۴- حفظ حرمت حریم خصوصی متهم.....	۴۸
۳-۳-۴- ممنوعیت شکنجه و رفتارهای موهن.....	۴۹
۴-۴- تحصیل دلائل در مرحله تحقیقات مقدماتی و رعایت مصونیت متهمان.....	۵۳
۵-۴- مصونیت ناشی از صدور حکم یا اجرای آن.....	۷۳

فصل پنجم:

نتایج و پیشنهادات

نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۷۹
منابع و مآخذ.....	۸۳

فصل اول:

کلیات تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- بیان مسأله

برقراری عدالت کیفری یکی از مهمترین آرزوهای بشر در طول تاریخ بوده که تحقق آن در پرتو برگزاری دادرسی عادلانه مبتنی بر فراهم نمودن حق دادخواهی و دفاع ممکن خواهد شد. از منظر حقوق موضوعه، اصل ۳۴ ق.ا.ج.ا. حق دادخواهی را به رسمیت شناخته و ضمانت اجرای تخلف از این اصل را که منجر به سلب حقوق اساسی فرد می‌شود، در ماده ۵۷۰ ق.م.ا. پیش‌بینی کرده است. همچنین بند ۳ ماده ۲ میثاق حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶، مواد ۷ و ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر و شهروند، بند ب ماده ۱۹ بیانیه قاهره نیز به این حق اشاره نموده‌اند (غفاری و عباسی، ۱۳۸۵).

مصونیت، صفتی اعتباری است که وجود و عدم آن، تابع اراده و اختیار قانون‌گذار است. قانون‌گذار در وضع و عدم وضع یک قانون، تابع قواعد عامی است که در عرصه قانون‌گذاری بایستی پیروی شود. بنابراین، قانون‌گذار در صورت وضع یک حکم یا قانون، مصالح و مفاسدی را که بر عمل به آن‌ها مترتب است، در نظر می‌گیرد. به هر حال، قول به مصونیت یا عدم آن، تابع وجود یا عدم دلیل شرعی و مستند قانونی آن است؛ اما با توجه به این که در صورت شک و عدم علم به ثبوت یا عدم ثبوت حکمی از طرف شارع مقدس، اصل عملی مقتضای عدم ثبوت حکم است و برای قائل شدن به عدم مصونیت، کافی است دلیل شرعی یا مستند قانونی برای آن نداشته باشیم؛ زیرا در این صورت حالت سابق بر سمت نمایندگی را استصحاب می‌کنیم. حالت سابق مقتضای این است که چنانچه نماینده مرتکب تخلفی شود، باید تحت پی‌گرد قانونی قرار گیرد؛ اما قول به ثبوت مصونیت برای نمایندگان، از آن جا که اصل عملی بر خلاف آن است، نیازمند به دلیل و مستند قانونی است.

مصونیت از صون و صیانت گرفته شده و به معنای حفاظت آمده است. (رامپوری، ۱۳۴۲):

ص ۵۴۵) مصونیت در اصطلاح قانونی عبارت از حالت یا نوعی ایمنی است که قانون برای برخی

اشخاص، به خاطر حفظ موقعیت و وظایف شان اعطاء کرده است تا در فضای امنیت و آزادی معقول و وظیفه خود را ایفا نمایند؛ زیرا حفظ چنین موقعیت‌های مطابق با مصالح نظام اجتماعی است. به عبارت دیگر مصونیت امتیازی است که به موجب قانون، به بعضی اشخاص اعطا شده تا در موقعیتهای اجتماعی شان بهتر عمل نمایند؛ زیرا حفظ و تقویت چنین موقعیتهایی، مطابق با مصالح اجتماعی می باشد. (اردبیلی، ۱۳۷۸: ص ۲۰۳)

مصونیت قانونی یکی از سبب‌های معافیت از مجازات است که شخص دارای آن در صورت ارتکاب عمل مجرمانه از تبعات عمل خود معاف است و به جهت آن قابل تعقیب و مجازات نیست. مبنای وضع مصونیت‌ها برخی مصلحت‌ها و ملاحظات سیاسی و اجتماعی است.

انواع مصونیت قانونی:

- مصونیت دیپلماتیک برای نمایندگان سیاسی در کشورهای دیگر
- مصونیت قضایی برای افراد حاضر در دادگاه
- مصونیت پارلمانی برای نمایندگان مجلس
- مصونیت از تعرض قضات برای قضات
- صغر جزایی برای اطفال کمتر از سن قانونی
- مصونیت فرمان‌روا برای حاکمان کشورها (ویکی‌پدیا؛ دانشنامه آزاد)

از منظر هوفلد، واژه حق میتواند چهار معنای مختلف زیر را داشته باشد: مطالبه، آزادی، قدرت (اختیار) و مصونیت. مراد از حق در معنای مصونیت حمایت صاحب حق در قبال اعمال دیگران و جلوگیری از اعمال قدرت آنان نسبت به صاحب حق است؛ به عنوان نمونه، حق پیوستن کارگر به اتحادیه‌های کارگری یا حقوق انسان نسبت به حیثیت و حرمت خود و (فرح بخش، ۱۳۸۵: ۱۱۴)

لازمه حق در معنای آزادی حق نداشتن دیگران بر منع صاحب حق در استفاده از مزایای پیش-بینی شده در نظام حقوقی برای او است. حق در معنای قدرت لازمه‌ای مانند اثرپذیری دیگران از اعمال حق و به تبع آن مسؤولیت دیگری را در پی دارد. لازمه حق در معنای مصونیت ناتوانی دیگران مبنی بر بازخواست از صاحب حق به علت استفاده از حق خویش است (فاطمی، ۱۳۸۲: ۲۳)

حقوق دفاعی بسته به اینکه زیر کدام معنای حق بگنجد، لوازم و آثار مخصوص و منحصر به فردی برای متهم، نظام قضائی، پلیس و دولت (به معنای اعم کلمه) خواهد داشت. به عنوان مثال، اگر حقوق دفاعی متهم را زیر معنای آزادی قرار دهیم، در آن صورت متهم میتواند از این حقها استفاده کند و دولت نمی‌تواند مانع استفاده وی از آنها شود. و اگر این حقها را زیر معنای مصونیت بگنجانیم، لازمه آن استفاده متهم از این حقها و ناتوانی دولت یا افراد دیگر در بازخواست متهم به دلیل استفاده از آنها خواهد بود. شمول حق در معنای قدرت بر حقوق دفاعی، استفاده از این حقها را برای متهم امکانپذیر می‌کند؛ به نحوی که، احتمالاً طرف‌های مقابل متهم را متأثر می‌سازد و آنان را در حالت انفعالی قرار می‌دهد؛ به عنوان نمونه، پلیس قادر به بازداشت وی نیست یا دادستان را به جمع‌آوری دلایل علیه متهم و اثبات آن در دادگاه ملزم می‌کند. (فرح بخش، ۱۳۸۵: ۱۱۵)

با نگاه به اسناد حقوق بشری (اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی) می‌توان گفت که حقوق دفاعی متهم صرفاً جهت محاکمه عادلانه و عدم تعرض به فرض بی‌گناهی پیشبینی شده‌اند و بنا بر این، جزء حق‌های رویه‌ای قرار می‌گیرند (فرح بخش، ۱۳۸۵: ۱۱۸).

به نظر می‌رسد که به حقوق دفاعی باید از منظر فرض بیگناهی نگریست؛ بدین معنا که، متهم در جریان تحقیقات مقدماتی و دادرسی، در سنگر فرض بیگناهی از هر گونه تعرض مصون است و مجریان عدالت کیفری صرفاً به موجب قانون و از طریق معین و پیش‌بینی شده در قانون می‌توانند عدم استحقاق متهم را از فرض بیگناهی به لحاظ ارتکاب جرم اثبات کنند و متهم نیز حق واکنش و پاسخگویی دارد. به تعبیر بهتر، متهم و دادستان نزد مرجعی بیطرف پیکار نرم‌افزاری می‌کنند. دادستان با استفاده از سلسله‌ای ابزارها به نام دلایل اثباتی در صدد نقض فرض بیگناهی و اعمال مجازات نسبت به متهم برمی‌آید. در مقابل، متهم حق دارد که این ابزارها را به چالش بکشد و آنها را برای نقض دیوار سنگر فرض بی‌گناهی کافی نماند. در این میان، دادگاه به‌عنوان مقامی بی‌طرف داور می‌کند. حقوق دفاعی متهم در این فرایند جدال بین متهم و دادستان سربرمی‌آورند تا همچنان که دادستان فعالانه و مبتکرانه در جهت نقض فرض بیگناهی می‌کوشد، متهم نیز نقشی فعال در جهت خنثی کردن اقدامهای دادستان داشته باشد. هرچند متهم در سنگر بیگناهی مصون از تعرض است، این

مصونیت نقش انفعالی برای متهم به ارمغان می آورد و صرفاً او را بیگناه اعلام می کند. این حقوق

باید توجه داشت ضرورت رعایت حقوق دفاعی متهم در مقطع کشف جرم ایجاب می نماید که از پیشرفت های علمی و تکنولوژیک غیراصولی و غیرانسانی استفاده نشود. در واقع مرز استفاده از علوم و فنون جرم یابی، حقوق و آزادی های متهم است. ق.ا.ج.ا. نیز در اصل ۳۷ با صراحت اعلام می دارد اصل برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود مگر اینکه جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد. همچنین، به موجب اصل ۱۳۸ ق.ا.ج.ا. «هر گونه شکنجه برای گرفتن اقرار یا کسب اطلاع ممنوع است و اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است».

دفاعی اند که به متهم محفوظ در سنگر بیگناهی اجازه حمله علیه دادستان را صادر کرده و او را از فردی منفعل به فردی فعال و مبتکر بدل می کنند (فرح بخش، ۱۳۸۵: ۱۱۹).

احترام به حیثیت ذاتی افراد؛ متهم حق برخورداری از رفتاری منطبق با حیثیت ذاتی انسان را دارد. در ماده ۱۰ میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی (شیرازی، ۱۳۷۲) آمده است درباره کلیه کسانی که از آزادی خود محروم شده اند، باید با انسانیت و احترام به حیثیت ذاتی شخص انسان رفتار نمود. در واقع مصونیت فردی پایه و اساس تمام آزادی هاست که با فقدان آن، سایر آزادی های فردی، معنا و مفهوم خود را از دست می دهند (مؤتمنی طباطبایی، ۱۳۸۷: ۶۳). بر همین مبنا، می توان گفت که ضرورت بررسی موضوع « مطالعه تطبیقی مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری ایران و فقه امامیه و اسناد بین المللی»، مبرهن می گردد.

۱-۲- اهداف تحقیق

۱-۲-۱- هدف اصلی

هدف اصلی از تحقیق حاضر "بررسی تطبیقی مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری ایران، فقه امامیه و اسناد بین المللی" می باشد.

۱-۲-۲-اهداف فرعی

به دنبال اهداف اصلی تحقیق، اهداف فرعی نیز مشخص گردیده است که در طول بررسی به آن ها پرداخته خواهد شد:

هدف فرعی اول) تعریف مفهومی و حقوقی متهم؛

هدف فرعی دوم): ماهیت و انواع مصونیت و جنبه های قانونی مصونیت

هدف فرعی سوم): بررسی جایگاه مصونیت متهمان در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه؛

هدف فرعی چهارم) بررسی مصونیت متهمان از نظر حقوق بین الملل؛

۱-۳-سوالات تحقیق

سوالاتی که در این مطالعه مد نظر قرار گرفته اند، شامل موارد ذیل می باشند:

۱-۳-۱-سوال اصلی

- مصونیت متهمان از نظر حقوق کیفری ایران و فقه امامیه و اسناد بین المللی چه مطابقت ها و تفاوت هایی با یکدیگر دارد؟

۱-۳-۲-سوالات فرعی

با عنایت به سوال اصلی پژوهش، چند سؤال فرعی ذیل مطرح می شود که شالوده تحقیق کنونی بر مبنای آنها امکان پذیر است:

- سوال اول: متهم، به چه کسی اطلاق می گردد؟

- سوال دوم: ماهیت و انواع مصونیت و جنبه های قانونی مصونیت را بیان کنید؟

- سوال سوم: جایگاه مصونیت متهمان در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه، چیست؟

- سوال چهارم: مصونیت متهمان از منظر حقوق اسناد بین المللی، چگونه است؟

۱-۴-۱- فرضیات تحقیق

با توجه به اهداف و سوالات مدنظر گرفته شده در این تحقیق، فرضیات اصلی و فرعی به قرار ذیل می‌باشند:

۱-۴-۱-۱- فرضیه اصلی

تحت نظر نگه داشتن متهم در عین حال که از اختیارات قاضی کیفری و در مواردی ضابطین دادگستری و نوعی اقدام تامینی و در طریق صلاح و مصلحت و اجرای عدالت قضائی است، به هر تقدیر سلب آزادی و نوعی حبس است که ملازمت دارد با نفی حقوق و به هم زدن امنیت فردی و چه بسا که به ناحق و در اثر اعمال غرض صورت می‌گیرد.

۱-۴-۲- فرضیات فرعی

در باب موضوع مورد مطالعه فرضیات فرعی ارائه و مورد بررسی قرار گرفته اند که به شرح ذیل می‌باشد:

- فرضیه اول) در مواردی که اصولاً فرد تحت نظر مانده بی گناه شناخته شده است، مورد هتک حرمت و حیثیت قرار گرفته در حالی که از نقطه نظر قانون و مقامات قضائی و پلیس این متهم به صورت امری عادی و معمولی تلقی شده است.
- فرضیه دوم) از دیدگاه فقه امامیه مصونیت متهمان امری پذیرفته شده است که در حدود خود دارای قواعدی است.
- فرضیه سوم) مرحله تحقیقات مقدماتی از جمله مراحل مهم دادرسی می‌باشد که در اسناد بین المللی در این مرحله حقوقی برای متهم در نظر گرفته شده است از جمله حق دفاع، حق سکوت، تفهیم اتهام و منع اجبار به اقرار.

۱-۵- پیشینه پژوهش

با توجه به بررسی تحقیقات سایر پژوهشگران، و براساس جدید بودن موضوع در این بخش به بیان مقالات و پژوهشهایی با بیشترین مشابهت به موضوع تحقیق حاضر، پرداخته می شود:

خالقی و نوری زینال (۱۳۹۹)، در مقاله ای به بررسی موضوع " تضمین حقوق متهم در دادرسی کیفری در پرتو نظریه انتخاب عمومی"، پرداختند. این نظریه الگوی رفتارهای بازاری اشخاص (همچون رفتار عقلانی و حداکثرسازی نفع شخصی) را به رفتار مقامات عمومی از جمله متولیان عدالت کیفری تسری می دهد و با تکیه بر ابزارهای علم اقتصاد در پی تبیین رفتار این افراد در بستری عمومی است. مطابق این رویکرد، از آنجایی که متولیان عدالت کیفری همیشه در راستای منافع جامعه گام بر نمی دارند و گاه به دنبال تأمین منافع شخصی خود هستند، عملکرد آن‌ها در فرایند کیفری می تواند موجب نقض حقوق بنیادین متهم شود، شمار محکومیت‌های نادرست را افزایش دهد و هزینه‌های جبران‌ناپذیری را برای نظام عدالت کیفری تولید کند. در این مقاله، در پاسخ به این پرسش که چرا قواعد آیین دادرسی کیفری باید تضمیناتی را برای حفظ حقوق متهم فراهم نماید، نشان داده شده که بر مبنای آموزه‌های نظریه انتخاب عمومی چگونه می توان در آیین دادرسی کیفری با وضع قواعدی در تضمین حقوق متهم، استفاده‌ی بازاری از فرآیند کیفری را برای مقامات مزبور هزینه‌دار کرده و بدینوسیله از آن جلوگیری نمود و مکانیسمی برای جلوگیری از رانت‌جویی این افراد فراهم آورد. بدین ترتیب، با جلوگیری از فساد، نظام عدالت کیفری در مسیر ارتقای رفاه اجتماعی قرار می‌گیرد.

اشرفی (۱۳۹۸)، در مقاله خود به بررسی "اصل تساوی سلاح‌ها در حقوق ایران با تأکید بر قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲"، پرداختند. در این مطالعه بیان شد که، اصل برابری سلاح‌ها از اجزاء مهم یک دادرسی عادلانه به شمار می رود و بدین معنا است که در جریان دادرسی شرایطی فراهم گردد تا هر یک از طرف‌های دعوا، بتواند ادعای خود را در شرایطی مطرح سازد که او را نسبت به طرف مقابل خود به گونه‌ای اساسی در وضعیت نامناسب تری قرار ندهد. مقنن در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ سعی کرده که با الهام از حقوق کشورهای اروپایی به ویژه فرانسه، بعضی از مقررات این قانون را بر پایه اصل استوار سازد و به امکانات دفاعی برابر، برای

طرف های دعوا نظر داشته است. با وجود آن که قانون گذار ایران اصل تساوی سلاح ها را به عنوان یکی از مهم ترین لوازم دادرسی عادلانه در نظام کیفری ایران به صراحت پیش بینی ننموده و لیکن با تأمل در مواد این قانون به ویژه مواد ۲ تا ۶ آن، مصادیق و جلوه های اصل تساوی سلاح ها و به طور کلی شاخص های دادرسی منصفانه و رعایت آن ها در دادرسی کیفری قابل توجه است. حمایت هایی نظیر حق برخورداری متهم از مساعدت و کیل، حق اطلاع و دسترسی متهم بر ادله اثبات دعوی، حق برخورداری از تسهیلات و مهلت کافی برای تهیه دفاعیه و دسترسی برابر، حق تقاضای احضار و پرسش و پاسخ از شهودله و علیه، امتناع از رسیدگی در صورت وجود قرابت بین یکی از اصحاب دعوا و مقام تحقیق و رسیدگی، اصل برائت و برابری در مقابل دادگاه، در این قانون بیان شده که همگی موجب تعدیل نابرابری امکانات بین مرجع تعقیب و متهم می شوند ولی از طرف دیگر وجود مواردی از قبیل تجمیع اختیار تعقیب و تحقیق در مقام واحد، عدم وجود قاضی ارجاع، عدم استقلال کامل بازپرس از دادستان و عدم اثبات ادعا از سوی دادستان در جلسه علنی دادگاه، موجب نقض اصل دادرسی منصفانه و تساوی سلاح ها در این قانون شده است.

رستمی و همکاران (۱۳۹۷)، در پژوهش خود به بررسی موضوع "سیاست تقنینی قانونگذار ایران در قبال اصل تساوی سلاح در مرحله تحقیقات مقدماتی در قانون جدید آیین دادرسی کیفری با نگرشی بر قانون آیین دادرسی فرانسه"، پرداختند. در این مقاله سعی بر آن بوده است تا با بررسی تطبیقی این اصل در حقوق کیفری ایران آنهم با نگرش و رویکردی بر قانون جدید آیین دادرسی کیفری با حقوق کیفری فرانسه (به عنوان پیشگام سیستم رسیدگی مختلط که نظام دادرسی ما نیز بر آن منطبق است)، نقاط ضعف و قدرت این اصل را در مرحله تحقیقات مقدماتی نمایان سازد. نتایج بیانگر آن بوده است که، از آنجایی که صدور یک رأی کیفری بر اساس و مبنای تحقیقات به عمل آمده در مرحله تحقیقات مقدماتی شکل می گیرد، لازم است همچون قوانین سایر کشورها چون فرانسه، آمریکا، ایتالیا و به مانند تبصره یک ماده ۱۹۰ که در اصلاحات خردادماه ۹۴ حذف گردید، جهت جلوگیری از اقدامات خودسرانه ضابطان و مقامات قضایی، تدابیری چون بطلان تحقیقات پیش بینی گردد. چراکه حتی به فرض محکومیت اشخاص دخیل در امر تضييع حقوق متهم، این امر تأثیری بر رأی صادره علیه متهم نگون بخت نخواهد داشت.

موسوی فر و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی با عنوان " بررسی حقوق متهم تحت نظر در قانون آیین دادرسی کیفری"، بیان داشتند که دولت ها با تاثیرپذیری از الگوی جهانی دادرسی عادلانه و استفاده از مطالعات تطبیقی با اتخاذ رویکردهای نوین از نظام دادرسی تفتیشی در مرحله تحقیقات مقدماتی فاصله گرفته اند. در این میان، مقنن جمهوری اسلامی ایران نیز از میان مقررات ناظر به حقوق دفاعی متهم، این تحولات مهم را در نظر گرفته و توجه و حمایت از متهم از همان آغاز فرایند کیفری (مرحله کشف جرم) مورد نظر قانونگذار قرار گرفته است. قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ با تاثیرپذیری از الگوی جهانی دادرسی عادلانه و استفاده از مطالعات تطبیقی با اتخاذ رویکردهای نوین از نظام دادرسی تفتیشی در مرحله تحقیقات مقدماتی فاصله گرفته است. در این میان، مقررات ناظر به حقوق دفاعی متهم، تحولات مهمی داشته و توجه و حمایت از او از همان آغاز فرایند کیفری (مرحله کشف جرم) مورد نظر قانونگذار قرار گرفته است. حق ملاقات با وکیل، پزشک، تماس تلفنی با بستگان در مرحله دخالت ضابطان دادگستری از جمله حقوق متهم در این مرحله است. در این مطالعه که جز مطالعات حقوق کیفری است، آیین دادرسی کیفری جدید و قدیم، آرا و قوانین کیفری پایه و اساس روش کار قرار گرفت. در هر بحث، متون مربوط به آن، از جهت سند و دلالت مد نظر قرار می گیرد.

جانفزا و دلاوری (۱۳۹۵)، به بررسی "حقوق متهم در قانون اساسی با توجه بر اصل برائت"، پرداختند و با توجه بر اهمیت ویژه حقوق متهم به منظور تضمین حقوق متهمین در دادرسیهای کیفری، در قوانین دادرسی کیفری و اسناد مربوط به حقوق بشر و همچنین مقررات متعدد اعلامیه جهانی تصمیمات ویژه در نظر گرفته شده است. در این بررسی، با توجه بر اصولی چند از قانون اساسی و نیز بیان اصل برائت و همچنین آثار و فروع اصل برائت از جمله: تکلیف مقام تعقیب (دادسرا) به تحصیل و ارائه دلیل، تفسیر شک به سود متهم، تفهیم اتهام به متهم، حق داشتن وکیل و برخورداری از معاضرت وی، چندی از حقوقی که میبایست در اختیار متهم قرار گرفته شود تا با تکیه بر آن بتواند در دادرسی کیفری به منظور اثبات بیگناهی خویش تلاش نماید بیان گردیده شده است.

تئوون و جاستیک (۲۰۱۹)، به بررسی موضوع "حقوق متهمان نوجوان برای محاکمه در یک زمان معقول در کامبوج: تحلیل بین المللی حقوق بشر" پرداختند. تأخیر در دادرسی تا زمان رسیدگی تأثیر مهمی بر متهمان، به ویژه نوجوانان دارد. اکثر اسناد برجسته حقوق بشر و نهادهای حاکم بر آنها